

Podněty z oblasti ochrany přírody v praxi veřejného ochránce práv

Jan Czajkowski

Na ombudsmana se obrací lidé v široké škále situací, mezi podáními tak nechybí ani ty, které se dotýkají zájmů ochrany přírody a krajiny dle příslušného zákona¹. První v článku popisovaný případ poukazuje mimo jiné na zajímavé téma geocachingu a nepříznivé dopady, které může pro přírodu představovat.

V dalším se řeší kácení dřevin, konkrétně situace, kdy se možná i dobře myšlená celková obnova veřejné zeleně v obci může snadno zvrtnout v nepřiměřený zásah do životního prostředí. Konečně poslední kauza rezonuje téma trampingu v chráněných krajinných oblastech (CHKO).

Hrad trosky tvoří dominantu Českého ráje. Foto Zdeněk Patzelt

Peripetie rodinné ovčí farmy v chráněné krajinné oblasti a hrozby spojené s geocachingem

Stěžovatelé vlastníci ovčí a kozí farmy v chráněné krajinné oblasti se obrátili na veřejného ochránce práv s tím, že se dlouhodobě potýkají s poškozováním elektrických ohradníků na svých pastvinách ze strany turistů hledajících sousední přírodní památku Tachovský vodopád, resp. také s plašením zvířat volně pobíhajícími psy návštěvníků. Jednalo se o obecně turisticky hojně navštěvovanou lokalitu, v níž se nachází národní kulturní památka Trosky a malebná Podtrosecká údolí, která mají status přírodní rezervace. Návštěvníci zde využívají především turistickou trasu po veřejné pozemní komunikaci vedoucí mezi pastvinami stěžovatelů, přes ně pak směřují i k přírodní památce.

Plošné kácení vzrostlých dřevin. Ilustrační foto Archiv AOPK ČR

Stěžovatelé nedoložili, že by se již na některý z úřadů ve věci obraceli, ochránce v dané chvíli žádal o radu, pomoc či tip, jak situaci řešit. Ochránce stěžovatele upozornil na právní úpravu zákona o ochraně přírody a krajiny a v té souvislosti i na aktuální plán péče² o přírodní památku Tachovský vodopád³. Z něj je zřejmé, že je v zájmu ochrany přírody zachovat současný neporušený stav přírodní památky, mj. nezvyšovat propagaci lokality, která by mohla znamenat zvýšení návštěvnosti a jejím prostřednictvím možné ohrožení útvarů neživé přírody. Jak z předmětného plánu péče vyplývá, v území v posledních letech vzrostla aktivita geocacherů⁴ („keškařů“), a je tak zapotřebí jejich aktivitu sledovat a v případě reálného ohrožení předmětů ochrany se pokusit situaci řešit⁵.

Z plánu péče rovněž plyne, že velmi dobré pro zachování hodnot chráněného území je podpořit vztah místních lidí k předmětu ochrany prostřednictvím osvěty. Zde je obecně v rámci schvalování plánů péče o zvláště chráněná území

doporučováno zintenzivnění komunikace s místními obyvateli, ale i návštěvníky (a to včetně elektronických forem komunikace), se zahrnutím právě osvěty týkající se důležitosti ochrany konkrétního zájmového území a s informováním o hrozbách, které pro něj může představovat určité konání či nekonání.

Jak ochránce shledal, určitá regulace návštěvnosti přírodní památky je tak zjevně společným zájmem vlastníků ovčí farmy i orgánu ochrany přírody, bylo by proto žádoucí, aby stěžovatelé oslovili zejména Správu CHKO a společně se pokusili nalézt řešení. Vedle plánem péče navrhované regulace aktivit geocachingu v místě a prohloubení obecné informovanosti umístěním vhodných informačních tabulí (včetně možného zdůraznění požadavku nevstupovat na přilehlé pastviny s chovem ovcí a koz) se zveřejněním také v rámci dalších informačních kanálů (místní média, internet), se dle ochránce nabízí zintenzivnění dozoru v lokalitě, kupříkladu i ze strany stráže přírody.

Ochránce stěžovatele seznámil s tím, že za podmínek specifikovaných zejména § 81 zákona o ochraně přírody a krajiny se i oni sami mohou stát strážci přírody a aktivně pak v ochraně přírody v území spolupůsobit. Mnohdy se může dle přesvědčení ochránce ukázat jako postačující k řešení nepříznivých dopadů nadměrného turistického ruchu také pravdivé informování veřejnosti o tom, co má v místě očekávat, např. že vlastní vodopád jako patrně nejvyhledávanější součást přírodní památky Tachovský vodopád je k vidění velmi omezeně, v zásadě jen v zimním či jarním období, za předpokladu předchozích dostatečných srážkových úhrnů.

Ochránce dále stěžovatelům k jejich podání sdělil, že jistá pravidla mají i procházky se psem přírodou či lesem. Platí, že každý majitel musí mít nad svým psem kontrolu, tzn. mít psa pod dohledem a být schopný ho ovládat (naopak pokud pes není vycvičen a neposlouchá adekvátně slovní povely majitele, měl by být i v přírodě či v lese jen na vodítku nebo na delší stopovačce).

1) Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

2) Ve smyslu § 38 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny je plán péče zásadním odborným a koncepčním dokumentem ochrany přírody, kterým se na základě údajů o dosavadním vývoji a současném stavu zvláště chráněného území navrhuje opatření na zachování nebo zlepšení stavu předmětu jeho ochrany. Plány péče schvalují příslušné orgány ochrany přírody. Schválené plány péče jsou zveřejněny jednak v ústředním seznamu ochrany přírody ve smyslu § 42 cit. zákona, kde do nich může každý nahlížet, k dispozici v elektronické podobě na technickém nosiči dat je pak plán péče ve smyslu § 38 odst. 5 cit. zákona též na obci, na jejímž katastrálním území se přírodní památka nachází.

3) Plán péče o přírodní památku Tachovský vodopád je dostupný na internetovém odkaze Maloplošná zvláště chráněná území (nature.cz).

4) Geocaching je hra na pomezí sportu a turistiky, která spočívá v použití navigačního globálního družicového polohového systému při hledání skryté schránky nazývané cache (v češtině psáno i keš), o níž jsou známy její zeměpisné souřadnice. Při hledání se používají turistické navigační přístroje či chytré telefony. Zdroj: *Wikipedie*: Otevřená encyklopedie: *Geocaching* [online]. c2023 [citováno 25. 08. 2023]. Dostupný z [www: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Geocaching&oldid=22607669>](https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Geocaching&oldid=22607669)

5) V rámci „návrhu na regulaci rekreačního a sportovního využívání území veřejnosti“ tak plán péče uvádí: „umístěnou kešku přemístit do ochrannářsky méně cenné, ale přesto z pohledu geocachingu atraktivní části zvláště chráněného území tak, aby nedocházelo k poškozování předmětu ochrany“ (s tím, že v případě skutečné realizace tohoto zásahu je dle plánu péče zapotřebí „informovat o něm na příslušných stránkách“).

Ochránce podotkl, že právní regulace zákona o myslivosti⁶ pamatuje zejména na to, aby se zabránilo pronásledování a stresování zvěře. Obce pak mohou obecně závaznou vyhláškou upravit pravidla pro pohyb psů na veřejném prostranství a vymezit prostory pro volné pobíhání psů s tím, že za porušení pravidel vyhlášky mohou obce ukládat také pokuty. Problémem dle ochránce každopádně zůstává v obdobných případech možná důkazní nouze, neboť konkrétní chování porušující pravidla je zapotřebí v eventuelním sankčním řízení osobě, která se ho měla dopustit, prokázat.

Navrhované masivní kácení veřejné zeleně v obci, problém skokové obnovy dřevin

K podnětu spolku na ochranu přírody veřejný ochránce práv prošetřil postupy Městského úřadu

Slavonice jako prvostupňového orgánu ochrany přírody, který povolil rozsáhlé kácení dřevin ve městě. Podle spolku fakticky nebyla respektována studie „Stabilizace a rozvoj systému zeleně Slavonice“, podpořená dotací z Operačního programu Životní prostředí. Studie byla občanům v červnu 2018 veřejně prezentována jinak (kácení bude probíhat postupně, po etapách a dlouhodobě), než jak se jevila být následně podle vydaného rozhodnutí o kácení realizována.

Ochránce ve zprávě o šetření⁷ především konstatoval, že městský úřad pochybil vydáním nezákonného rozhodnutí o kácení dřevin. Kritizoval pak městský úřad za to, že ačkoli jsou mu vážné vady předmětného rozhodnutí dlouhodobě známy, nepřikročil k odklizení (změně) tohoto nezákonného rozhodnutí. Ochránce zdůraznil, že v důsledku postupu městského úřadu není kácení dřevin adekvátně (vymahatelně) rozloženo v čase, včetně související náhradní

výsadby. Jako relevantní proto vnímal i obavy většího množství subjektů stavějících se proti rozsáhlému kácení ve městě s tím, že dřeviny nebudou nahrazovány postupně a dlouhodobě, ale dojde k jejich nevhodné skokové obnově.

Městský úřad v reakci na závěry šetření ochránce přislíbil zjednání nápravy. Zavázal se v rámci svých dalších postupů vycházet z aktuálně zpracovaných odborných posouzení, včetně nezávislého znaleckého posudku, jehož zadavatelem byl spolek (kupříkladu oproti původnímu záměru na pokácení kompletního stromořadí čítajícího 95 dřevin aktuální posudky shledaly akutní potřebu kácení pouze v případě max. 2 až 8 ks dřevin z celé aleje podél potoka).

Městský úřad dále přislíbil ochránci provést změnu původního rozhodnutí o kácení ve smyslu § 84 zákona o ochraně přírody a krajiny, čímž odstraní vady tohoto rozhodnutí⁸. Informo-

Nejenom trempy jsou oblíbeny pískovcové oblasti. Brtnické ledopády v Národním parku České Švýcarsko. Foto archiv AOPK ČR

val ochránce, že další případné zásahy do dřevin již budou řešeny v novém správním řízení, což by podle ochránce mělo najít odraz i v uvážlivějším přístupu k zachování existující veřejné zeleně v sídle všude tam, kde je to opodstatněné. Ochránce toto řešení považoval za dostatečné a své šetření posléze ukončil.

Tramping vs. zájmy ochrany přírody a krajiny

Stěžovatel se obrátil na veřejného ochránce práv se svými obavami o další osud trampingu, který – jako neopakovatelný a dosud velmi svobodný fenomén – je podle jeho přesvědčení za asistence státu šikanován, místo toho, aby nad ním stát držel ochrannou ruku. Stěžovatel svým podáním patrně mířil na označování trampských osad v chráněných krajinných oblastech za černé stavby s jejich následnou nařízenou likvidací ve smyslu stavebního zákona⁹. Argumenty, které za tím stojí, že trampové ničí okolní přírodu a chovají se k ní necitlivě, stěžovatel vnímal jako absurdní při vědomí toho, že trampové jsou podle něj naopak milovníci a ochránci přírody „přímo výstavní“.

Stěžovatel upozornil, jakou roli sehrál tramping v historii země, mj. jistého odboje proti komunismu, jaká jedinečná kultura a tradice kolem trampingu postupně vznikla. Zdůraznil také i pro společnost důležité charakteristiky jisté „nepo-

lapitelnosti a nezdolnosti“ trampingu. Stěžovatel vyjádřil přesvědčení, že svobodu trampingu je žádoucí zachovat, dotázal se proto, zda by šlo z právního hlediska zařídit od státu jakousi „ochrannou známku“ nebo obdobu památkové ochrany pro trampské osady a jejich kulturu. Stěžovatel ve svém podání nepoukázal na žádný konkrétní případ a postup orgánu ochrany přírody či stavebního úřadu.

Ochránce ve své odpovědi stěžovatele vyrozuměl, že prozatím nesdílí obavu z nějakého „masivního tažení“ úřadů proti trampům či jimi využívaným osadám ve volné přírodě. Ochránce se shodl se stěžovatelem na tom, že kouzlo a přitažlivost trampingu tkví do značné míry ve svobodě, nespoutanosti pravidly a tím i v jeho celkové nespoutanosti. Proto vyslovil obavu, že jeho určitá „regulace“ či „vyzdvížení“ ze strany státní moci, byť i dobře míněné, by mohly být spíše počátkem jeho konce. Ochránce zmínil i rozumný přístup vybraných orgánů ochrany přírody, prezentovaný v médiích sděleními, že „trampské nocležny nevnímají jako zásadní problém“. Nicméně současně podle ochránce nelze vyloučit, že v konkrétní kauze budou naplněny podmínky pro nařízení odstranění „nepo-

volené“ stavby a že tedy příslušný stavební úřad v součinnosti s orgánem ochrany přírody k tomuto kroku přistoupí.

Podle ochránce pak může také přicházet v úvahu individuálně některý trampský objekt či osadu pro její jedinečné hodnoty kupř. i památkově chránit (naopak institut ochranné známky jako v základu soukromoprávní instrument ochrany duševního vlastnictví ochránce vnímá spíše jako nepoužitelný), zde proto doporučil stěžovateli v jednotlivém případě oslovení orgánů státní památkové péče ve smyslu příslušného zákona¹⁰.

Shrnutí

Představili jsme si vybrané kauzy z činnosti veřejného ochránce práv, ve kterých měl co do činění s ochranou přírody a krajiny. Společný jim byl přitom vždy určitý střet aktivit člověka na jedné straně s přírodou na straně druhé, včetně s tím spojených obav o zachování přírody a krajiny v žádoucím, a tedy neporušeném stavu. Dle mého soudu představují natolik zajímavou výšeč v agendě ombudsmana, že stojí za to podělit se o ně také s odbornou veřejností. ■

6) Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů.

7) Zpráva je dohledatelná pod sp. zn. 2393/2021/VOP: Veřejný ochránce práv [on-line]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [vid. 25. 8. 2023]. Dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9518#Poznamka>

8) Podle § 84 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny, je-li pro to zákonný důvod (mj. vyžadují-li to zájmy přírody a krajiny chráněné zákonem, zejména vznikla-li nebo hrozí-li vážná ekologická újma, nebo dochází-li při činnosti vykonávané na základě rozhodnutí k porušování ustanovení zákona nebo k podstatnému poškození jiných oprávněných zájmů v ochraně přírodního prostředí), může orgán ochrany přírody z vlastního podnětu nebo na návrh po provedeném řízení jím vydané rozhodnutí změnit, popřípadě zrušit. Ve smyslu § 101 písm. e) zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů, provést nové řízení a vydat nové rozhodnutí ve věci lze tehdy, jestliže tak stanoví zvláštní zákon.

9) Zákon č. 186/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (stavební zákon).

10) Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta životního prostředí
a Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

 AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

vás zvou na 10. společnou konferenci

 Fakulta životního
prostředí

K vybraným otázkám praktické ochrany přírody X.
tentokrát na téma

DATA V OCHRANĚ PŘÍRODY

Konference představí věcnou náplň a principy nového
Informačního systému ochrany přírody, budou představeny
vybrané příklady dobré praxe ze správy i aplikace dat.

Panelová diskuse bude věnována tématu:

Má česká ochrana přírody dostatek dat?

Aula České zemědělské univerzity, online přenos

1. 2. 2024

Registrace do 26. 1. 2024 na stránkách www.nature.cz
Konference se uskuteční v Aule ČZU, k dispozici bude i online přenos.
Kontakt: kveta.cernohlavkova@nature.cz